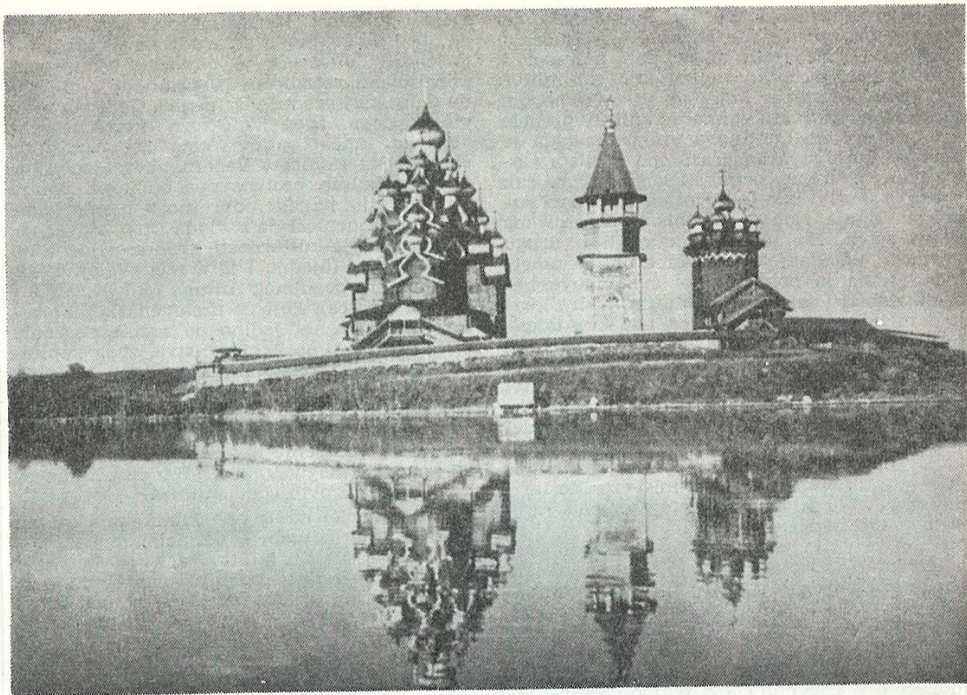

spomenici kulture i društva

Groblje kiži, pogled sa jezera Onega

Nešto učestali tekstovi o kompleksnoj temi: spomenik kulture, kulturna baština, ukla-panje — da ili ne, spomenik u ambijentu, ambijent kao spomenička celina, ankete i zaključci, novi i oni od pre 30 godina ponovo štampani, najzad i sve više praktični rezultati zahvata u tzv. spomeničke celine, njihov obim i kvalitet, tzv. zaštita spomenika kulture navodi na izvesna rasčišćavanja zacelo, stoga jer sam čin i parola zaštite prete da, u situaciji kada postaju moda i uzor razno razni stilovi i stilistika, dovedu do gubljenja iz vida osnovnog smisla i svrhe otkrivanja, registrovanja, valorizacije i, najzad, stvarne zaštite spomenika i spomeničkih vrednosti, odnosno njihovog čuvanja u ovom ili onom vidu.

Kod svega toga nije bitan termin, već suština, preciznije rečeno, suština motiva za zaštitu ili čuvanje u raznim praktičnim varijantama.

Aktueliziran je, dakle, odnos spomenika kulture i društva i sve implikacije tog odnosa. Radi se zapravo o dva aspekta problematike koja proizilazi iz opredeljenja društva i potrebe zajednice da se brine o sopstvenoj baštini, materijalizovanoj u spomenicima kulture.

Formulisati princip i orijentaciju relativno je malo. Potreba za stvarnom zaštitom određenih vrednosti, potreba usmerenja na one prave i najznačajnije, svakim danom sve je više i pitanje adekvatne organizacije i metoda rada.

Kada se na jednoj strani kao činjenice postavljaju i analiziraju objektivne mogućnosti sredine i njenog nivoa i konfrontiraju se vrednošću i obimom nasleđa koje smo uočili u razvojnem lancu kao beoćug, odnosno kada se tu utvrde disproporcija htenja i mogućnosti, nameće se potreba preispitivanja motiva zaštite spomenika kulture uopšte i naših motiva, posebno.

Trajno potrebno iznalaženje suštine i životnosti tih motiva i razloga za to, jedan je aspekt problema. Jedino kroz kristalnu bistri- nu polaznih motiva mogu se sagledati potrebne i moguće metode rada. Fiksiranje i insistiranje na životno realnim motivima opredeljenja za zaštitu spomenika kulture, oslobođenih romantičarskih i bolećivih prizvuka sentimenta doba, klase ili metode tre-

nutka, dovodi do borbe za progresivnu arhitektonsku misao npr., unutar koje je aspekt zaštite nezaobilazan. Samo u tom slučaju nema mudrovanja o službi zaštite kao izolovanoj, parcijalnoj usko stručnoj delatnosti, uvek u stanju otpora i protesta sa primesama profesionalne deformacije. Orijentišemo se na ofanzivnu strategiju („zaštita u ofanzivi“) postavljajući za cilj optimalno vredan rezultat za čije postizanje je potrebno, pre svega, neisključivost i kultura u pristupu materiji. Druga strana problema jeste ono naše pitanje kako to ovde, u ovo vreme i ovim snagama.

Valorizacija spomenika kulture u kulturno-istorijskom, pa i funkcionalno-privrednom vidu predmet je analize, interesa i obrade od strane za to formiranih službi. One zahtevaju obezbeđenje određenih vremenskih i materijalnih mogućnosti za rad. U suprotnom, zapada se u brzopleto isforsirano zadovoljenje određenih mogućnosti i datog trenutka ili iskrslog investitora, bilo društva ili pojedinaca, koji snagom dinara i hitnošću zahteva traži revalorizaciju poznatih vrednosti a na službu zaštite vrši pritisak.

Pa gde je onda izlaz? Sigurno ne, kroz činovničko obavljanje poslova i isto takvo traganje za sredstvima, uz mahanje spiskom i opisom stanja spomeničkog fonda, mada je za takav spisak i takav opis krajnje vreme da se pojavi. Sigurno ne kroz statičnost ustanova i izbegavanje dijaloga i razgovora sa svima ili monologa unutar službe zaštite spomenika kulture.

Ta služba ne sme biti van opštih društvenih kretanja i postati njihova svojevrсна kočnica, mora biti nosilac progresivnih strujanja u stručnom i idejnom odnosu prema materiji koju razmatra i za koju je društveno odgovorna. Znači, realno a ne romantičarsko sagledavanje značaja i uzročne veze spomenika i određenog standarda kao i opšte kulturnog nivoa društva i sredine, je pred-uslov. Relativno nizak nivo pojedinih sredina diktira insistiranje na vodenju takve kulturno-prosvetne politike koja bi stvarala odgovarajuće uslove za bilo koji zahvat, pa naravno i na polju zaštite spomenika kulture.

Kod svega toga koordinirani rad odgovarajućih urbanističkih službi i zaštite mora

postojati, ali moramo biti svesni da će se on razvijati proporcionalno svim napred navedenim elementima. Kod te saradnje nepo- bitno je po spomenik korist koja se radi kroz dobronamernu i odgovarajuću saradnju, zasnovanu na poznavanju i razumevanju suštine. Pitanje pravnog regulisanja ove materije, razrešenjem suštinskih čvorova, postaje samo neophodna epizoda, a ne prolog i epilog današnje drame.

Postaje tada razumljiva i jasna nepotrebnost zatvaranja i ograničavanja pojma spomenika kulture na određene vremenski omeđene realizacije ljudskog duha i uma. To postaje tema za koju varijacije pišu pojedine sredine samostalno.

Aktuelnost teme spomenik kulture i društvo potvrdila se i na nedavno održanom skupu 70 učesnika iz 13 zemalja članica ICOMOS-a (Međunarodni savet za spomenike i spomeničke celine u Lenjingradu).

Postoji raznolikost i specifičnost problematike u raznim zemljama, ali i bliskost, skoro indentičnost, u pristupu mnogima od njih, pogotovo u smislu potrebe energičnijeg i smišljenijeg koordiniranja stavova i borbe za njih u svojoj sredini, ukoliko se proveravanjem na ovakvim skupovima pokažu progresivni i na nivou dostignuća onih koji su u sistemu organizacije i metodu rada najviše otišli napred.

Sovjetski domaćini pokazali su visoki smisao za ilustraciju sopstvenih stavova i dostignuća. Rečitost kojom govore redovi građana svih doba i nivoa pred i u Ermitažu, Puškinovu, Pavlovskom; strast kojom gore oči radnika na konzervatorskom i restauratorskom poslu na dalekom ostrvu Kiži ili u Novgorodskim crkvama i galerijama, dopunjena perfekcijom u realizaciji svih tih ogromnih zahvata i konzervatorsko-restauratorskih radova koje smo videli, deluje trajno. Velika sredstva, koncentracija i kvalitet kadra koji služi velikoj zadaći očuvanja spomenika kulture i te kako je impresivno, ne samo za naše pojmove. Ostaje, međutim, utisak da baš zbog svega toga treba insistirati na jasnoći sopstvenih motiva zaštite, na jasnoći naše koncepcije, koja će tek kroz kontekst naših opštih specifičnosti moći da postigne autentične vrednosti i postigne punoću smisla.